

Teksten: Genesis 32: 22-33

Lieve mensen, gemeente van Christus,

Het was de week van de Auschwitzherdenkingen.

Zoals Jakob er lange tijd over deed om terug te keren naar Ezau om zich met zijn broer te verzoenen, zo lang heeft Nederland erover gedaan om tegen de Joden, de Sinti en Roma te zeggen: 'we zijn tekortgeschoten als hoeder van recht en veiligheid.' Rutte bood hen namens het volk excuses aan. De Joodse rabbijn Lody van der Kamp vindt alle opgetogenheid daarover oppervlakkig. Ik buig voor die gedachte het hoofd. Deze week las ik ergens, dat Holocaust brandoffer betekent.

Woensdagavond zag ik de Auschwitzherdenking terug van afgelopen maandagmiddag, op uitzending gemist. Na de premier van Polen kwam een klein vrouwtje naar voren, met een stapeltje papieren, mevrouw Dagan. Het maakte diepe indruk op me wat mevrouw Dagan vertelde. Hoe ontwijd en vernederd zij zich voelde, toen vlak voor de gaskamers haar prachtig golvende haar werd afgeknipt.

Afgelopen maandag was er 's avonds voor het gemeentehuis een herdenking waarbij burgemeester Waanders een prachtige toespraak hield bij het kunstwerk Levenslicht van Studio Roosegaarde. Het kunstwerk bestaat uit 104.000 stenen, die de vermoorde

Joden, Roma en Sinti slachtoffers symboliseren. Die stenen zijn verspreid over het hele land, en liggen en lichten deze week op, op al die plekken waarvandaan mensen zijn gedeporteerd en vermoord. Ook hier in Franeker lagen die stenen deze week. Ze lichtten langzaam blauw op. En daarna doofde dat blauwe licht weer en versteenden ze in grijze doodstint. Het was alsof deze stenen ademden. Stenen zijn zowel bij Joden, Sinti als Roma belangrijk bij de herdenkingstraditie. Als bijvoorbeeld Joden een graf bezoeken, laten ze een steentje achter, leggen dat op de grafzerk, ten teken dat ze er waren en ten teken dat ze verbonden blijven.

Zoals die stenen blauw levenslicht verspreiden, zo ook kunnen woorden oplichten. De stenen hebben een coating-laag, waardoor ze blauw oplichten als er licht op valt. Woorden lichten op als we luisteren, aandachtig zoeken naar hun geheime binnenkant. Vanmorgen laten we ook een woord oplichten, dat is het woord 'zegen'. Als iemand de betekenis van de zegen doorhad, dan was het Jakob wel. Die verdroeg niet dat Ezau wel en hij niet de zegen zou krijgen. En toen stal hij hem, de zegen. Maar dan gebeurt er iets tegenovergestelds, dan dooft het licht in dat woord zegen. Jakob moet vluchten, ver weg, van huis en haart om zijn hachje te redden.

Welk licht dooft er met het doven van de zegen? Zoveel geestelijke rijkdom, als je niet gezegend bent dan... bereiken jou als mens geen goede woorden meer. Dan raakt je leven voltooid, dan ben je grijze steen aan het

worden. Zegenen betekent Bijbels gezien ‘iemand kracht en geluk toewensen’. Jakob wist drommels goed wat zonder zegen zou missen. Zegenen is rijker, voller van lichtgevend leven. Het betekent de waarde van iemand inzien en deze benoemen. Joden laten niet alleen zich door God zegenen, maar zegenen omgekeerd God ook. Dan wordt zegenen verwant aan danken.

De rabbijnen wijzen ons erop, dat het woord voor zegen ook ‘knie’ of ‘knielen’ betekent. Met het knielen maken we in de knie een hoek, we zijn horizontaal en verticaal ineen. En daarmee drukken we uit, dat we mens zijn gericht op elkaar en het aardse leven aan de ene kant, en op God gericht aan de andere kant – de zegen ontvangen we knielend. Als de bruid en bruidegom trouwen, ontvangen ze knielend een zegen over hun huwelijk. Als een gemeentelid belijdenis doet of volwassenen de doop ontvangen, dan is het mooi dat zij of hij knielt en zo weet dat God meegaat en kracht en wijsheid schenkt...

Benedicere – het Latijnse woord voor zegenen, bewaart een mooie betekenis: goede woorden over iemand spreken. Deze week hoorde ik nog een mooi voorbeeld. Goede woorden die een onverwacht licht op iemand wierpen. Ik hoorde dit kleine maar indringende voorval uit de oorlogstijd over de NSB locoburgemeester hier in Franeker: de Duitse Polizei zat achter een man aan, deze man was op de vlucht geslagen en zocht al rennend een schuilplaats, belde zomaar ergens aan bij een huis, niet wetend wie er woonde. Doet de bewoner open, blijkt dat

deze locoburgemeester te zijn. En dan zegt de burgemeester: ‘Ik kan je niet helpen, dat gaat niet. Klim hier maar gauw over de schutting en vraag de buren.’

Het verhaal van Jakob leert, dat er van alles met het zegenen kan gebeuren, dat het nauw luistert. Een zegen kun je verkwanselen, verminken, stelen zelfs. Maar een zegen kun je je niet toe-eigenen. Jakob heeft al een zegen op zak, maar eentje die hij gejat heeft van zijn broer en daar rust geen zegen op. En nu verlangt hij zijn broer weer te zien. Want hoe ver we ook van elkaar verwijderd zijn, innerlijk of feitelijk, er blijft in onze ziel een diepste band waar wij niks over te zeggen hebben, die z’n eigen gang gaat. En Jakob hoopt op het oplichten van die band, op verzoening en vergeving. Is de tijd er rijp voor? Hij tast het af. Bij Esau. Hoever is mijn broer? Gaan jullie eens informeren! Jakob laat anderen de kastanjes uit het vuur halen. Hij wil wel, maar blijkt vooral nog laf, bang en berekenend. Pas als de kust veilig is komt hij zelf.

Toch verandert er iets in hem. Hij staat op in de nacht, staat er. Hij brengt iedereen naar de andere kant. De Joodse overlevering vertelt dat Jakob, als hij zijn vrouwen, kinderen en beestenboel over de Jabbok heeft geleid, daarna nog één keer teruggaat. Waarom? Diezelfde overlevering geeft ook het antwoord: Jakob herinnert zich dat hij een wat aftands kruikje had vergeten mee te nemen. Vroeger zou hij dat hebben laten staan. Nu keert hij terug. Haalt hij het op. Door de

Jabbok gaat hij, in de nacht. En dan breekt de betekenis van de Jabbok ten volle open: ‘Hij die worstelt’ ..., betekent de Jabbok. Ja Jakob worstelt, als uit het niets, met een niet nader benoemde mansgestalte.

Ja in de nacht kan de mens ineens worstelen. Je raakt verstrikt in een gedachte, een angst, een pijn, je bent gevangen, strijdt. Voordat een mens in het gebied van de zegen komt, moet er nog iets bevochten worden, uitgevochten, zo lijkt het. Wie is deze gestalte die zijn pad doorkruist? Is het God, is het een engel, of een schim van zijn vader die hij besodemieterd heeft? In de psychologie kennen ze het begrip verdichting. Dat wil zeggen, in één figuur of gestalte zitten meerdere besloten. Deze gestalte heeft niet toevallig geen naam. Het is in Jakobs geval de optelsom van de mannen met wie hij de strijd aanbond: zijn papa, zijn broerlief, zijn oom Laban, en last but not least, zijn God, want, zo las ik, ‘wie zich aan de geschiedenis vergrijpt, die vergrijpt zich aan God.’

Nu verlangt Jakob opnieuw naar de zegen. Alsof hij nu ten volle weet, dat je veel kunt stelen in een leven, maar de zegen niet. Een zegen kun je alleen ontvangen, als een geschenk. Dat is het moment waarop de gestalte Jakob naar zijn naam vraagt, naar zijn identiteit, en dan antwoordt hij: "Jakob". Hielelichter betekent dat. In die naam wordt eigenlijk heel Jakobs verleden uitgesproken: hij was geroepen om de hiel vast te houden van Ezau, maar hoe eigenmachtig ging hij met

Gods zegen aan de haal, hoezeer was hij een hielenlichter, een pootje-haker geworden. *"Hoe is uw naam? 'Jakob!'"* Je naam noemen als een biecht, als een schuldbekentenis.

"Voortaan zal je geen Jakob heten, maar Israël, Godstrijder betekent dat, want je hebt met God en mensen gestreden en je hebt overwonnen". Strijder Gods. Waarom heet Jakob ineens zo? Wat is er ineens anders in hem? Hij heeft toch ook vooral geworsteld om zijn eigen hachje te redden? Nee, er is weldegelijk iets wezenlijk anders: de betekenis van hielenlichter is nu volledig aan het licht, en klaar. Jakob mag verder. Niet zonder wonden, niet zonder sporen in zijn lijf, maar toch mag hij verder.

Jakob wil nog steeds grip krijgen op het leven. 'Deel mij toch je naam mee,' vraagt hij. 'Waarom vraag je toch naar mijn naam?' is de wedervraag. Er komt geen antwoord. Of toch wel? Want er staat: en hij zegende hem daar.

En met die zegen is Jakob in het gebied van het zalige van God. Want zalig zijn betekent je behouden en gedragen weten, schuldeloos en onbeschadigd, schoon en gezegend.

En de zon gaat over hem stralen.

Amen

